

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

KAKO GOVORU/GOVORIDU NAŠI STARI O ŠOLTANSKIM GOVORIMA UZDUŽ I POPRIJEKO

Filip Galović
GOVORI OTOKA ŠOLTE

Zagreb: Općina Šolta, Hrvatsko katoličko sveučilište, 2019.

Otok Šolta, koji je tema u ovoj knjizi, pripada srednjodalmatinskom otočju, a nalazi se nadomak Splita (9 nautičkih milja ili 15 km) te predstavlja dijalektološko otočno blago u mjestima: Maslinica, Donje Selo, Srednje Selo, Grohote (središte općine Šolte – najveće i najstarije selo) s Rogačem (jer je riječ o istim jezičnim posebnostima), Gornje Selo i Stomorska. Noviji podatci podastrijeti u knjizi rezultat su terenskoga istraživanja provedena u svim navedenim punktovima, koje nije obuhvatilo Nečujam i Gornju Krušicu. Riječ je o mjestima u kojima nema stalnih govornika.

Do ovoga istraživanja koje je proveo Filip Galović, dakle prije promjena koje su se dogodile posljednjih desetljeća, govori su otoka Šolte bili temeljitije opisani u studiji Mate Hraste *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*. Tom se studijom Galović služi pri

utvrđivanju starijega i novijega stanja na terenu, što je nadasve potrebno u dijalektološkim opisima. Ističući kako je u prvim istraživanjima Hraste uočio razdiobu šoltanskih govora po nekim jezičnim karakteristikama, autor ove knjige potvrđuje i zadržava Hrastinu podjelu govora otoka Šolte u tri skupine: 1. govori Donjeg i Gornjeg Sela, 2. govor mjesta Grohote (s Rogačem), 3. govor Gornjega Sela i Stomorske te zasebna jedinica koju čini mjesto Maslinica. S obzirom na to da su do ove knjige šoltanski govori među ostalim južnočakavskim otočnim govorima predstavljali one najmanje istražene, prema riječima autora, opis je šoltanskih govora došao u krajnji čas. Naime, zabilježene su mijene u govoru uzrokovane sve većim utjecajem hrvatskoga standardnog jezika putem medija, obrazovnoga sustava, tehnoloških inovacija, štokaviziranoga govora

grada Splita, dnevnih i sezonskih migracija i mnogih drugih faktora.

Kako čitamo u predgovoru, ova knjiga Filipa Galovića pisana je s dvama bitnim ciljevima: iscrpno analizirati dijalektološki materijal sakupljen terenskim radom i dijalektološki opisati šoltanske govore te golemi broj ogleđa govora i popratni rječnik uključiti u knjigu kako bi i govornici opisanih idioma mogli čitati. Pritom ogleđi govora predstavljaju sliku Šolte, života na otoku, prošlosti, tradicije, običaja, socijalnih odnosa, kulture i sl. Cilj je ove knjige i ojačati svijest o vrijednosti i značaju domaće riječi kroz koju se prenose brojni vidovi nematerijalne kulturne baštine.

Istraživanje koje je donijelo mnogobrojne nove rezultate na području otoka Šolte, provedeno je u niz navrata od 2013. do 2018. godine, a knjiga se temelji na analizi podataka dobivenih ponajprije upitnikom koncipiranim na temelju relevantnih čakavskih karakteristika i rezultata prethodnih istraživanja šoltanskih govora. Usto, istraživač se u ispitivanju građe koristio modificiranim upitnikom za HDA. Dakako, temelj ispitivanja predstavlja slobodni, nezvezani razgovor s informantima što ih je autor konzultirao, o čemu govori obilata i vjerodostojna građa donešena u knjizi. Svi su primjeri transkribirani tradicionalnom dijalektološkom transkripcijom.

Knjiga ima 12 poglavlja. Osim uvodnoga poglavlja, predgovora i transkripcije, kratica i simbola, u knjizi su poglavlja posvećena čakavskom narječju, južnočakavskom dijalektu i govovima otoka Šolte u dosadašnjim istraživanjima te posebno potpoglavlje namijenjeno rasvjetljavanju dijalektne pripadnosti govora Maslinice; potom se donose podatci o recentnim istraživanjima ovih govora, a zatim fonološki, morfološki i sintaktički opis rezultata ovoga istraživanja. Prije samoga zaključka autor donosi informacije o leksičkim slojevima zastupljenima na području ovoga otoka. Knjiga je obogaćena i brojnim ogleđima govora kao prezentirama šoltanskih mjesnih govora, rječnikom, popisom literature i fotografijama izvornih govornika i mještana.

U jednom od uvodnih potpoglavlja autor je iznio novije rezultate istraživanja govora Maslinice koji je dosad u dijalektološkim radovima svrstavan u štokavsko narječje, njegov novoštokavski ikavski dijalekt, kao i govor Sumartina na Braču, Sućurja na Hvaru, Račišća na Korčuli. Uzimajući u obzir tvrdnje naših velikih jezikoslovaca (Moguš, Finka) Galović je pripadnost ovoga govora odredio ne samo po uporabi zamjenice *ča*, već po zbroju njegovih strukturnih osobina te utvrdio pripadnost ovoga nekad preseljeničko-

ga štokavskog govora čakavskom narječju. Na temelju odabranih razlučnica (prema kriterijima pripadnosti određenomu narječju/dijalektu) Galović zaključuje da je maslinički govor s vremenom čakaviziran „pa se njegova današnja struktura znatno podudara sa strukturom niza drugih južnih čakavskih govora, posebice onih kopnenih, stoga bi ga valjalo priključiti čakavskom narječju, odnosno njegovu južnočakavskom dijalektu”.

U ovoj bogato uređenoj knjizi građa se opisuje u većini na sinkronijskoj, ali i na dijakronijskoj razini u obradi fonoloških i nekih morfoloških pojavnosti. Razlikovnosti su zabilježene i objašnjene u odnosu na druge čakavske, ali i štokavske govore, izuzetno rijetko kajkavske. Opisano je realno stanje u šoltanskim govorima, onako kako je zabilježeno u razgovoru s izvornim govornicima, nakon što ih je autor snimio i ispunio upitnik, no i u neposrednim razgovorima sa žiteljima otoka na trajektu, pred trgovinom, usput na pojedinim okupljalištima, pred crkvom. Na taj je način Galović prikupio impozantan broj primjera i ogleđa govora te oprimjerio mnogobrojne fonološke, morfološke i sintaktičke posebnosti govora otoka Šolte.

U knjizi o šoltanskim govorima, uz bilježenje temeljnoga sustava i njihovih zajedničkih značajki, autor

je osobitu pozornost posvetio posebnostima koje pokazuju inovacije u sustavu, što se naročito odnosi na mnoga akcenatska previranja. Na temelju brojnih primjera autor potkrepljuje svoje tvrdnje ističući razliku među ovim organskim idiomima.

Posebno valja istaknuti Galovićevu obradu šoltanskih govora na sintaktičkoj razini jer je sintaktički opis građe pojedinoga govora u hrvatskoj dijalektologiji rijetka pojava. Naime, ta je razina u obradi organskih idioma često zanemarivana, iz različitih razloga i potom objašnjenja, a ono što sam autor prema tumačenju Božidara Finke navodi, razloge tomu treba potražiti u činjenici da se u mnogome sintaksa čakavskoga narječja ne razlikuje od hrvatskoga jezika općenito, a i slaže se sa sintaksom ostalih slavenskih jezika.

Osim u ovome petom poglavlju gdje se donose neke važnije sintaktičke crte šoltanskih čakavskih govora, stanovit se broj sintaktičkih posebnosti ističe u poglavlju o morfologiji. Uglavnom se apostrofiraju one crte koje su razlikovne u odnosu na neke druge idiome triju hrvatskih narječja, ali i u odnosu na hrvatski standardni jezik.

Još jedna od rijetko obrađenih razina u dijalektologiji, leksička, čini poglavlje ove knjige. Galović se u ovome poglavlju posvetio leksič-

kim slojevima u govorima otoka Šolte i tako prikazao koliko je u leksiku ovih govora zadržana starina (leksemi naslijeđeni iz praslavenskoga leksičkog inventara), a koliko je prisutnih leksema neslavenskoga podrijetla. Tako se osim slavenskoga leksičkog fonda navode germanizmi, orijentalizmi, hungarizmi i romanizmi zabilježeni u ovim govorima u usporedbi s onima potvrđenima u drugim čakavskim punktovima, napose otočnim mjestima. Obradom leksičkih slojeva Galović dolazi do zaključka o promjeni leksema šoltanskih govora, koji je naravno „najotvoreniji prema unosu inojezičnih elemenata”, a pod velikim je utjecajem načina današnjega života. Terminologija u vezi s pojedinim poslovima koji se danas više ne obavljaju (proizvodnja vapna na Šolti) ili kuhinjskim predmetima koji se više ne koriste prelazi u pasivni leksički sloj, kao što je očita „tendencija napuštanja leksema vezanih za poljoprivredu, stočarstvo, ribarstvo i sl.”. S druge strane, pojavljuju se neki novi leksemi za stare ili nove pojmove, tj. usporedo se rabe stare i nove riječi za iste pojave/pojmove, što autor zamjećuje kod govornika svih generacija.

Zaključno pak Galović donosi neka previranja i promjene u samim sustavima u skladu s vremenom i utjecajima na današnje organske idiome. Osobito se to odnosi na no-

vije akcenatske mijene u svim govorima (sudaranje čakavske i štokavske akcentuacije), uz naglasak na zadržane starije posebnosti u akcentuaciji govora Donjega Sela i Srednjega Sela. Ostali su pod većim ili manjim utjecajem ipak promijenili nekadašnju starinu u akcenatskom sustavu poput primjerice govora Grohota s Rogačem, koji je pod utjecajem splitskoga gradskog govora ili govora Maslinice s drugačijom akcentuacijom od ostalih govora.

Ova knjiga dakle donosi recenatno istraživanje koje rasvjetljava jezične činjenice šoltanskih govora i upozorava na neke dosad slabo poznate značajke. Prevlast čakavskih posebnosti u ovim govorima pokazuje otpornost ruralnih govora i njihovo opstojanje, no neprijeporno je da se u današnje vrijeme gubi izvornost pojedinih sredina. Stoga Galović ovom knjigom dokazuje u kojoj su mjeri sintetski opisi naših narodnih govora važni i prijeko potrebni, a uz jezik, u mnogobrojnim ogledima govora (na čak 120 stranica) autor je očuvao i lokalne običaje, pojedine priče i predaje, otočnu tradiciju te brojne lekseme. Ujedno ovi tekstovi pokazuju stvarno stanje na terenu, a usto će svakako poslužiti nekim drugim interdisciplinarnim istraživanjima.

Na koncu, autor donosi leksičku građu u formi rječnika. Odabir leksema uključivao je određene krite-

rije, primjerice, zastupljene su širemu čitateljstvu manje poznate riječi, a zatim diijalektološke zanimljive riječi i arhaizmi koje je, prema riječima autora, bilo nužno zabilježiti prije nego što se potpuno izgube. Glavni je predstavnik šoltanskih govora u rječniku govor Grohota s Rogačem.

U desetom poglavlju prije dvaju posljednjih, koji obuhvaćaju bogat popis literature i fotografije, Galović se osvrnuo na vrlo važnu činjenicu kada je o organskim idiomima riječ, a to je njihov status nematerijalnoga kulturnog dobra. Naime, 2017. godine Ministarstvo je kulture donijelo rješenje prema kojem se utvrđuje da šoltanski čakavski govori imaju svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra (članak 9. stavka 1. alineje 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara). Sâm autor

sudjelovao je u tome procesu zaštite šoltanskih govora, a sve u svrhu valorizacije, očuvanja i promicanja govora otoka Šolte, a ujedno i poticanja na daljnje aktivnosti u vezi s dokumentiranjem ovoga nacionalnoga kulturnog dobra.

Istu svrhu ima i ova vrijedna monografija o govoru, životu i kulturi jednoga otoka. Važan je prinos hrvatskoj diijalektologiji jer je sustavno na temelju bogate građe doneseno novije stanje u govorima otoka Šolte, ali i zabilježena starina koja pomalo blijedi iz nekih sustava. Stoga je ovaj iscrpan diijalektološki opis šoltanskih govora na svim jezičnim razinama djelo koje će poslužiti kako diijalektolozima tako i svima onima koji se za otok Šoltu zanimaju, a napose biti od koristi u novijim istraživanjima južnočakavske stvarnosti.

Mirjana Crnić Novosel